

Тема 19.

**Суспільно-політичний лад і
право України у складі
Російської, Австрійської,
Австро-Угорської імперій (кін.
XVIII - поч. XX ст.).**

План

1. Суспільний лад на українських землях у складі Російської імперії.
2. Органи управління українськими землями у складі Російської імперії.
3. Еволюція правової системи на українських землях у складі Російської імперії.
4. Суспільний лад на українських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій.
5. Органи управління українськими землями у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій.
6. Еволюція правової системи на українських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій.

Суспільний лад на українських землях у складі Російської імперії

Не платили податки

Платили податки

Дворянство

Духовенство

Міське населення

Селяни

чорне

біле

купці

міщани

цехові люди

державні

поміщицькі

удільні

робітні люди

Центральні органи влади Російської імперії (кінець XVIII-XIX ст.)

Імператор

Рада Міністрів
(1861-1917)
вищий орган виконавчої влади

Державна рада
(1810-1917)
дорадчий і законодавчий орган

- мав абсолютну, необмежену владу;
- влада передавалась у спадок

Комітет міністрів
(1802-1906)
нарада міністрів при особі імператора

Власна його імператорської величності канцелярія
(1812-1917)
зв'язувала імператора з усіма державними установами

Сенат
(1711-1917)
з середини XIX ст. вища судова та наглядова інстанція

Територіальний устрій українських земель у складі російської імперії

Малоросійське
генерал-
губернаторство

Полтавська

Чернігівська

Слобідсько-
Українська

Київське
генерал-
губернаторство

Київська

Подільська

Волинська

Новоросійське
генерал-
губернаторство

Таврійська

Херсонська

Катеринославська

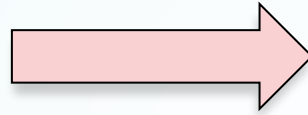
Губернії

П о в і т и

В о л о с т і

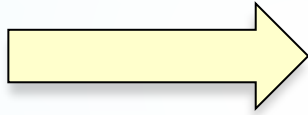
Органи місцевого управління на українських землях

Генерал-губернатор
(призначався імператором)

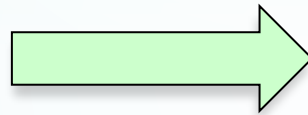
- очолював декілька губерній;
- поєднував цивільну і військову владу

Губернатор
(призначався імператором)

- зосереджував в губернії вищу адміністративну, поліцейську, наглядову та судову владу;

Градоначальник
(призначався генерал-губернатором)

- очолював градоначальство — особливу одиницю, що створювались в містах, котрі мали важливе політичне значення

Судоустрій на українських землях до реформи 1864 р.

- Харківська
- Херсонська
- Катеринославська
- Таврійська

І інстанція

Земські

Ратушні

Магістратські

*Апеляційна
інстанція*

Губернський суд

- кримінальна палата
- цивільна палата

- Київська
- Подільська
- Волинська

І інстанція

Повітові

Підкоморські

Ратушні

Магістратські

*Апеляційна
інстанція*

Головний суд у Києві

- кримінальна палата
- цивільна палата

- Полтавська
- Чернігівська

І інстанція

Повітові

Підкоморські

*Апеляційна
інстанція*

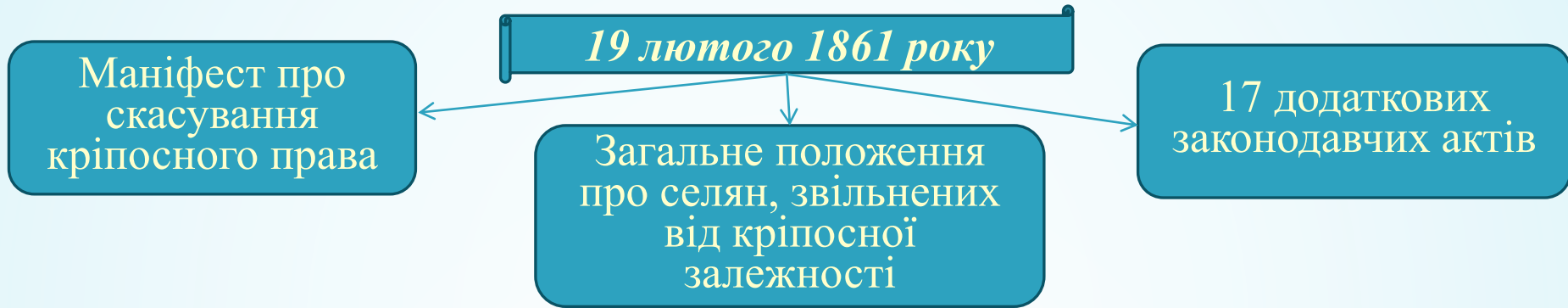
**Генеральний суд у
Чернігові**

- кримінальний
департамент
- цивільний
департамент

Також в губерніях діяли суди:
совісні, надвірні, комерційні

Сенат – вища судова інстанція в імперії

Селянська реформа 1861 року

Особисте звільнення селян з поміщицької залежності

Заборона поміщику купувати, продавати, дарувати, одружувати, карати, насильно переселяти і т.д.

Селяни отримували особисті й майнові права: самостійно вступати в шлюб, вільно обирати місце проживання, укладати угоди, займатися торговою, підприємницькою діяльністю...

Присадибні та польові наділи селяни могли викупити

Для викупу землі Державний банк надавав селянам кредит на 49 років під 6 % річних

Реформа поліції 1862 року

25 грудня 1862 року

«Тимчасові правила про устрій поліції в містах та повітах губерній»

Функції поліції

Охорона громадського порядку

Контроль за населенням

Розшук злочинців

Попереднє слідство

Охорона об'єктів (варта)

Виконання вироку

Конвой

Структура поліції

Загальна

Кримінальна

Залізнична

Фабрична

Річкова

Політична (окремий корпус жандармів)

Судова реформа 1864 року

Місцеві суди

I інстанція

Мирові судді

Дільничні

Почесні

Апеляційна інстанція

З'їзд мирових суддів

Загальні суди

I інстанція

Округні суди

Кримінальне відділення

Цивільне відділення

Коронний суд

Суд присяжних

Апеляційна інстанція

Судова палата

Цивільний департамент

Кримінальний департамент

Сенат – верховний касаційний суд для всіх судових органів, а також суд першої інстанції зі справ особливого значення

Джерела права

1. Звичаєве право,
2. Магдебурзьке право
3. Третій Литовський статут

Указ «Про запровадження в губерніях Чернігівській і Полтавській загальних про судочинство законів імперії»

Зібрання малоросійських прав (1807 р.)

Уложення про покарання кримінальні та виправні (1846 р., за редакціями 1866 і 1885 рр.)

Повне зібрання законів Російської імперії (1830 р.)

1. Зібрання узаконень і розпоряджень уряду
2. Постанови Сенату

Фабричне законодавство

Звід законів Російської імперії (1832 р., 1842 р., 1857 р.)

Кримінальне право

ЗЛОЧИНИ

Злочини проти віри

- єресь;
- перехід до іншої віри;
- безчинство в церкві

Злочини проти порядку управління

- повстання кріпаків проти поміщиків;
- масові безпорядки

Майнові злочини

- пограбування;
- розбійний напад

Злочини проти держави

- замах чи намір позбавити влади царя

Злочини проти особи

- вбивство;
- тілесні ушкодження

Шлюбно-сімейні злочини

- злочини дітей проти батьків

Покарання

Виправні

Кримінальні

**Позбавлення всіх прав
стану в поєднанні зі
смертною карою або з
висланням на каторжні
роботи**

**Клеймування засуджених
до каторжних робіт**

Тілесні покарання

Догана

Штраф

Арешт

Ув'язнення

**Передання на службу
до виправних
арештантських рот...**

Цивільне право

Право власності

Володіння

+

Користування

+

Розпорядження

Речі

Рухомі і нерухомі

Родові і придбані

Подільні і неподільні

Споживчі і неспоживчі

Вилучені з обігу і не вилучені

Шлюбно-Сімейне право

Умови дійсності шлюбу

Взаємна згода сторін

Шлюбний вік
- чоловіки 18-80 років
- жінки 16-80 років

Згода батьків

Вінчання

Причини розірвання шлюбу

Перелюб

Нездатність до
шлюбного життя

Покарання судом

Тривала відсутність

Опіка та піклування встановлювались над...

Малолітніми

Слабоумними

Марнотратами

Божевільними

Глухоніми

Майном безвісти
відсутніх

Входження українських земель до складу Австрійської монархії

I поділ Речі
Посполитої (1772 р)
II поділ Речі
Посполитої (1795 р.)

Кінець XVIII ст.

1774 рік

Східну Галичину і
Західну Волинь
приєднано до
Австрійської монархії

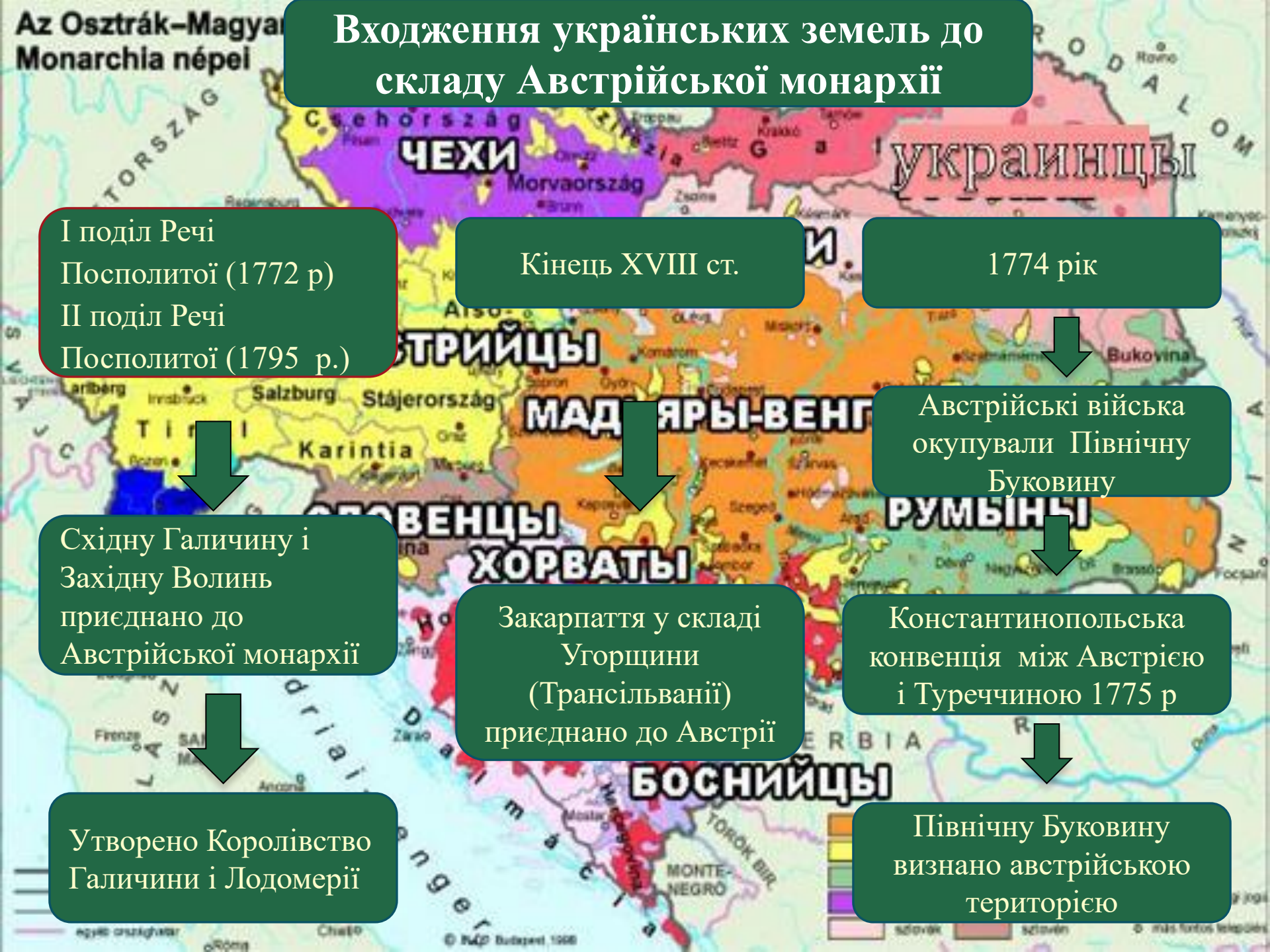
Закарпаття у складі
Угорщини
(Трансільванії)
приєднано до Австрії

Австрійські війська
окупували Північну
Буковину

Константинопольська
конвенція між Австрією
і Туреччиною 1775 р

Утворено Королівство
Галичини і Лодомерії

Північну Буковину
визнано австрійською
територією

У 1867 році створено дуалістичну Австро-Угорську імперію

Австрійська
частина

- Галичина
- Буковина

Угорська
частина

Закарпаття

Суспільний лад на українських землях у складі Австро-Угорської імперії

I. ЗЕМЛЕВЛАСНИКИ

Поміщики

Духовенство

1. Австрійські аристократи, угорські та польські магнати, католицькі єпископи

2. Польська та українська шляхта, уніатське та православне духовенство

II. МІЩАНИ

Обивателі

- інтелігенція;
- ремісники;
- поміщики;
- духовенство

Буржуазія

- купецтво;
- банкіри;
- майстри;
- цехмістри

Робітники

- наймити-селяни;
- чорноробочі;
- підмайстри ремісників

III. СЕЛЯНИ

Поміщицькі (70%)

Державні (30%)

1848 рік – панщину, як форму кріпосної залежності, скасовано за викуп

Територіальний поділ Галичини

6 циркулів (округів)
і 59 дистриктів

1777 р. – 18 округів

1786 р. – Буковина
стає 19-м округом

1846 р. – 74 повіти

Крайові міста:
Львів і Чернівці

Очолювали
старости

Керувалися
власними статутами

Органи влади Галичини (станом на 1775 р.)

Галицька
надвірна
канцелярія

На чолі –
канцлер

Адміністрація

На чолі –
губернатор

Крайовий
становий сейм

Головував
губернатор

1. магнати;
2. духовенство;
3. населення
королівських
міст

Виконавчий
комітет
- 7 осіб;
- обиралися
сеймом на бр;
- кандидатури
затверджував
імператор

Зміни в системі державного управління Галичини (після 1848-1849 рр.)

Галичина

Буковина

Правління
намісника

*Одноосібні
очільники
краю*

президентське
правління

1861р.

Галицький
крайовий сейм

Буковинський
крайовий сейм

Крайовий
КОМІТЕТ

- маршал;
-6 членів

Представники
панівних класів:
- магнати;
- єпископи;
- ректори
університетів

Крайовий
КОМІТЕТ

- маршал;
-6 членів

*Рішення затверджував імператор, він же мав право скликати або
закривати засідання сеймів, розпускати їх*

Місцеве самоврядування (II пол. XIX ст.)

Організація управління на Закарпатті

Адміністративно-територіальний поділ

4 жупи

комітати

На чолі:
жупан

На чолі:
журат

Апарат управління –
близько 30 чиновників

Територіально-економічний поділ

домінії

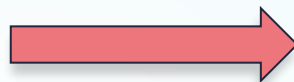
державні

церковні

феодальні

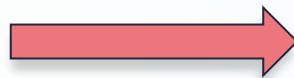
Судова система на Західноукраїнських землях у першій пол. XIX ст.

Цивільні справи

4 крайові суди

Кримінальні справи

8 судів

Апеляційна інстанція у Львові

У містах

У селах

Магістратські суди

Мандатори

Судова система на Західноукраїнських землях у другій пол. ХІХ ст.

Повітові

- цивільний відділ
- кримінальний відділ

Окружні

- суди I інстанції для деяких цивільних справ;
- суди II інстанції з тяжких кримінальних справ

Вищий крайовий суд

- II інстанція для окружних судів;
- остання інстанція для повітових судів в цивільних справах

Крайовий суд у Кракові

Верховний судовий і касаційний трибунал
найвища судова інстанція в державі

Крайовий суд у Львові

Судові органи, що знаходилися поза загальною судовою системою

Імперський суд

- суперечки між імперськими країнами;
- справи про зловживання владою з боку міністрів та намісників

Адміністративний трибунал

- суперечки між державними органами та громадянами

Верховний маршалківський суд

Правосуддя стосовно членів правлячої династії за винятком імператора

1. Військовий суд

2. Вищий військовий суд

3. Верховний військовий трибунал

Система
військового
судочинства

Джерела права

Галичина була своєрідним плацдармом для правових експериментів Австрійської імперії.
Впровадження нових правових актів на теренах імперії відбувалося після їх вдалої апробації в Галичині

1. Звичаєве право

2. Австрійське і угорське законодавство:

- кодифіковане право;
- закони (патенти, мандати, новели, декрети);
- Конституції імператора

Галузі права

```
graph LR; A[Галузі права] --> B(Цивільне); A --> C(Цивільно-процесуальне); A --> D(Кримінальне); A --> E(Кримінально-процесуальне);
```

Цивільне

Цивільно-
процесуальне

Кримінальне

Кримінально-
процесуальне

Цивільне право

1. Цивільні кодекси 1797 р. та 1812 р.
2. Кодекс вексельного права 1763 р.
3. Торговельний кодекс 1863 р.

Основні засади:

1. Охорона приватної власності
2. Право селян успадковувати землю, яку обробляли їх батьки
3. Рівність громадян перед законом
4. Свобода договірних відносин
5. Спадкоємство, опіка
6. Церковний та цивільний шлюб
7. Розширення прав жінок, позашлюбних дітей, вдів та вдівців
8. В окремі статті виділявся процес, особисті права, речові докази, речові і майнові права

Цивільно-процесуальне право

Галицький цивільно-правовий кодекс (з 1807 р. діє на всій території Галичини)
- регулював усі стадії цивільного процесу

1898 рік – **Цивільно-процесуальний кодекс Австро-Угорської монархії**
Принципи судочинства:
усність, гласність,
змагальність

Кримінальне право

1786 р. - Кримінальний кодекс
“Терезіана”
- система покарань
відзначалася жорстокістю

1787 р. – Кримінальний кодекс
“Йосифіна”
-протиправні діяння поділено на
карні злочини та поліцейські
проступки

1803 р. – Кодекс
кримінального права
-перша частина – про
злочини;
-- друга частина – про норми
процесуального права

1879 р. – Угорський кримінальний кодекс набув юридичної
сили, в тому числі на Закарпатті